

דמויות

אלחנן אינדלמן ז"ל

מאת ד"ר אוריאל אופק

ולאן תלך, צעיר המום
מכפר-מולדת דל, עגום?
לאן תלך — ואין מקום
במלוא עולם זה לחלום — —
— — — — —
וכתום השביל — שם קבר-אב
ירעיד ילחיש את עשיו...

חרוזי-שיר אלה, שכתב אלחנן אינדלמן בימי עלומיו, מבטאים אולי יותר משורות רבות אחרות שלו את גורלו של משורר, מחנך ועורך, שנדד הרבה בעולם עד שנפטר בניו-יורק בט' באייר תשמ"ג (22.4.1983), ימים מעטים לפני יום-הולדתו השבעים. אלחנן אינדלמן נולד בעיירה ז'ורומין (פולין) בט"ו באייר תרע"ג (22.5.1913). לאחר שנות-לימוד ב'חדר' ובישיבה בעירת-הולדתו עבר בגיל 17 לווארשה, בה סיים את הסמינר הממשלתי למורים. שנים אחדות עבד במחיצתו של יאנוש קורצ'אק והושפע ממנו עמוקות. (כעבור שנים תירגם כמה מיצירותיו לעברית וגם פירסם עליו פרקי זכרונות רבי-עניין); אחר-כך עבר ללמד בבתי-ספר עבריים בוורשה, ותוך כדי הוראה חיבר את ספרי-הלימוד הראשונים שלו, שהידוע מביניהם הוא "סיפורי תורתנו" (1936. עם לוי וינר).

בשנת תרצ"ו, והוא בן 23 בלבד, חולל אינדלמן חידוש "מהפכני" נועז בעיתונות-הילדים העברית: הוא הוציא וערך (יחד עם חברו שמואל רוזנהק, ובסיוע הוועד המרכזי של "תרבות") שלושה דר-שבועונים לילדים, שכל אחד מהם כוון לקבוצת-גיל שונה, ואשר שמותיהם והפורמאטים שלהם רמזו על קהל-הקוראים של כל אחד מהם: הראשון, "עולמי", שנדפס בתבנית גדולה יחסית (17 × 24 ס"מ), נועד לתלמידי הכיתות הגבוהות של בית-הספר; 'אחיו' הצעיר, "עולמי הקטן", נדפס

בתבנית מוקטנת מעט (14 × 19 ס"מ) ונועד לתלמידי הכיתות הבינוניות ; וזמן־מה אחר־כך נוסף אליהם 'אח־הזקונים' "עולמי הקטנטון", שנדפס בתבנית מיני־אטורית (17 × 12 ס"מ) ונועד כמובן לקוראים המתחילים. "העתונים היו ערוכים כהלכה מבחינה פדגוגית", ציין בצדק גרשון ברגסון ("שלושה דורות בספרות־הילדים העברית", עמ' 77), "[הם] שיקפו את סביבתו של הילד, את האקלים והנוף שבהם חי, את שאיפותיו ונתנו חומר רב להזדהות [...] העורכים נתנו לילד הרגשה, כי כל חייו וכל מאווייו מוגשים לו בשפה העברית. על כן נמצאו בעיתונים [בין השאר] שירים על נושא החורף בליווי קריאת הידד, פתיתי שלג אשר שימחווהו".

מפעל עיתונאי־חינוכי זה זכה לתפוצה ולפופולאריות נרחבות, עד שפרצה מלחמת־העולם השניה ועלה הכורת על יהדות פולין. הוריו של אלחנן אינדלמן נרצחו על־ידי הנאצים, והוא עצמו טולטל לברית־המועצות, שם נעצר על־ידי המשטרה הרוסית ושהה שש שנים במחנה־עבודה. בתום המלחמה חזר לווארשה, ולאחר שחזה בחורבן העיר והקהילה היהודית עבר לפינלנד ולימד שנתיים בגימנסיה העברית בהלסינקי. ב־1947 היגר לארצות־הברית, הקים את ביתו בניר־יורק ושקע כולו בעולם החינוך העברי בעולם החדש. הוא לימד בבית־מדרש למורים עבריים, ניהל בית־ספר עברי ברובע קווינס ועבד ב"ועד החינוך היהודי". בשנת 1960 השתתף ביסודו ובעריכתו של הירחון "עולם חדש", שהיה אז ונשאר גם עתה עתון־הילדים העברי היחיד היוצא בגולה. בכתב־עת משובח זה, החוגג בקרוב חצי יובל שנים לקיומו, שילב אינדלמן יהדות עם אנושיות, כיבוד זכרה של יהדות אירופה (זו שאיננה וכן זו הנמקה מעבר למסך־הברזל) עם זיקה חזקה לארץ־ישראל. בשנת 1972 נתמנה עורך הירחון העברי "למשפחה", אותו המשיך לערוך כמעט עד ימיו האחרונים.

אלחנן אינדלמן כיוון את עיקר כתיבתו לקוראים העבריים הצעירים בגולה — תחילה בפולין ואחר־כך בארצות־הברית. בגיל 17 פירסם את שיריו הראשונים בשבועון־הילדים "הכוכב" שבעריכת אהרן לובושיצקי (נספה ב־1942 בטרבלינקה) ; אינדלמן זכר לעורך מסור זה את חסדו ואת העידוד שנתן לו בצעדיו הראשונים, ולאחר סגירת "הכוכב" פתח לפניו את שערי "עולמי הקטן" והירבה להדפיסו בעתוננו שלו. עם בואו לאמריקה השקיע הרבה ממרצו וכשרונו בטיפוח ספרות־הילדים העברית בעולם החדש. הוא השתתף בעריכת הספריה "עונג", בה הוציא שורה ארוכה של ספרונים פרי־עטו, שהצטיינו בשפה קלה וחיננית, ממוזגת לעתים בהומור רך : "ילדי מחתרת", "האוצר במערה", "בת שלמה", "המעיל הירוק", עיבודי יצירות קלאסיות וסיפורים על אישים יהודיים. כן תירגם מסיפורי שלום עליכם, קורצ'אק, דוד רודין ואחרים ופירסם מיצירותיו גם בעתונות הילדים היידיית. לציון מיוחד ראויים שיריו הליריים, האפופים אווירה אלגית ; אלה כונסו בספרים "אשירה לידידים", "אבן לי אקח" ו"חג לי, שיר לי". כל אשר כתב, ערך ותירגם בחמישים שנות יצירתו כוון למטרה אחת ויחידה — הגברת המודעות היהודית בקרב הקוראים העבריים הצעירים בגולה.